

Осінній вальс

Олександр Мінович

Єфрейтор Вовкович сьогодні по дорозі на польові тактичні заняття побачив на молодому кленові перший жовтий лист.

- (рос.) Стоять! Смирно! Смотрите все - вот он, мой гембель! Вот он, родной, - закричав, захльобуючись, єфрейтор.

Взвод стояв струнко й дивився на верхівку клена, де, дійсно, виднівся самотній жовтий листочок - символ осені і осіннього солдатського дембеля.

- (рос.) Все, теперь скоро... Не успеет упасть, как я домой. А вам еще служить и служить, конца не видно. Мужайтесь, салаги.

Молодому солдату Андрію Савчуку стало від тих слів прикро на душі, бо, справді, служити ще й служити. Майже півтора року попереду.

До Вовковича приєдналися інші діди. Жовтий лист, мовби закружив їм голову:

- (рос.) Слушать сюда! Всем молодым и прочим которым еще долго жрать казенную пайку! Этой ночью объявляем праздник - осенний вальс.

Сьогодні підйом був на півгодини раніше. Всі недоспали. Півгодини сну для молодого солдата - це півгодини щастя і спокою. Бо, як тільки команда старшини згонить з ліжка, починається день, що наповнений муштрою та муками.

В день, коли припадає стрільбище і тактика, кормлять найгірше. Дають на сніданок таку кислючу смажену капусту, що навіть голодні першорічники не їдять.

Андрій силою змусив себе проковтнути кілька ложок тої кислятини з хлібом, бо знав, що це значно полегшить перенести важкий день.

До місця, де будуть проходити навчання по стрільбі і тактиці - більше 10 кілометрів. Шлях проходить лісом. Серпневе сонце ще тільки піднялося і не палить. Поки що йти не важко, але скоро стане спека, і одяг просочиться потом. Сонце стане ще одним випробуванням для солдат.

У лісі досягла малина. Червоні соковиті ягоди притягують і манять. До них легко дотягнутися рукою, бо гілки кущів звисають над дорогою. Але їсти малину - це непорядок. Порушується стрій, суворість якого маніакально підтримується всіма командирами в армії. Стрій - це гурт, це як отара овець, яких добре і легко пасти, поки ніхто не розбіжиться з купи.

Тому поступає команда сержанта Орлова:

- (рос.) Противогазы о-деть! Бе-егом марш!

Краще б ніхто не зачіпав тої клятої малини. Взвод під крики сержантів починає бігти. Відразу стає парко і душно. Саперна лопата б'є рядовому Савчуку по ногах, автомат відразу стає важчим і теж б'є прикладом по спині. Ремінь з начищеною до блиску бляхою, тісно затягнутий на животі, не дає дихати. Підсумок для патронів з'їжджає з боку на живіт і мішає бігти. Окуляри протигазу запотівають і стає нічого не видно. Тільки спину того, хто біжить попереду.

Декому з молодих стає непереливки. Під час бігу в чоботях збиваються онучі і до крові натирають ноги. Хтось з новобранців проситься в командира взводу перемотати онучі, бо немає сили терпіти.

Командир дозволяє тому покинути стрій, але залишає з ним єфрейтора Вовковича, щоб проконтролював. Той контролювати звик. Тут же відпускає невмілому солдату кілька стусанів і копняків, щоб знав, як заправляти онучі.

Андрію в цьому легше. Він з села. Чоботи й онучі звик носити змалечку. Вміє з ними обходитися. Значно важче тим, що з міста, які ходили все життя по асфальту в туфлях і черевиках. Вони з першого дня стирають ноги до крові і не можуть твердо ступати, накульгують від болі.

Лікування тут одне – на один-два дні звільняють від стройової підготовки і фізкультури. В санчастині фельдшер змаже рани зеленкою, а в іншому — спуску немає. Терпи і вчися, якщо хочеш, щоб менше боліло.

Приблизно через годину взвод добирається до стрільбища.

Велике поле на багато кілометрів заставлене різними армійськими причаландями. Мішені для стрільби, якісь невеликі будівлі пофарбовані в зелений колір, окопи, рови для тактичних занять, транспаранти-плакати, що вчать правильно стріляти в ціль та призивають вірно служити, кидаються в очі, куди не глянь.

Тут належить солдатам провести цілий день. Бігати, стріляти, окопуватися, марширувати.

Спочатку багато разів, майже до помрячіння, треба виконувати вправи для стрільби.

– (рос.) Лежа-а! Заряжай! – командує Орлов, і всі знімають автомати та падають на землю. Вдають, що стріляють. Потім піднімаються і стають в шеренгу. Тоді знов повторюють цю вправу. І так разів зо тридцять-сорок. Вважається, що тільки завдяки таким вправам солдат може навчитися правильно стріляти.

Згодом вправу удосконалюють.

– (рос.) Делай раз! – автомат треба зняти з плеча.

– (рос.) Делай два! – автомат опускають до ноги.

– (рос.) Делай три! – треба опуститися на одне коліно.

– (рос.) Делай четыре! – треба лягти на бік, а потім – на живіт.

І так до десяти і більше.

Це називається довести все до автоматизму. Думати тут не треба, за тебе в армії думає начальник – командир.

Нарешті приступили до стрільби. Хто стріляв мітко – того хвалили, хто не попадав у ціль з молодих – того відправляли тренуватися. Але не стріляти, а знову безкінечно виконувати команду "Льожа! Заряжай!".

Нібито, це повинно наставити невмілих солдат бути стараннішими і уважнішими до стрільби.

Весь процес навчання час від часу супроводжується відбірними матюками. Слова "дебіл" і "шланг" вживаються звично і просто, як привітання. В радянській армії ніхто

ні з ким церемонитися не збирався.

Після стрільби – обід. Польова кухня зупинилася під лісом, де було трохи холодку. На якусь мить можна було зосередитися на їжі і відійти від армійщини.

Андрій Савчук сів обідати разом зі своїм молодим земляком Петром, якому напівголодне солдатське життя давалося найважче. Бо був він високого дуже зросту та мав трохи зайвої, як для солдата, ваги. Зазвичай за стіл у їдальні він сідав першим, і брав собі найкращий кусок хліба – "горбушку", якою можна було насититися найбільше. Нестеменно, більше, ніж м'якушем.

Петро з'їдав свій хліб й усю належну йому порцію в один момент, ковтав, неначе індик, а потім сидів, дивлячись на чужу їжу заздрісно, що аж сльози виступали. Андрій відламував маленький кусок шкоринки від свого хліба, і давав Петру:

– Смокчи, не ковтай. Бо дивитися на тебе не можу.

Петро смоктав і обдавав земляка вдячним поглядом.

Тепер Петро раніше, ніж почати їсти суп, дивився на Савчука, як той буде ложкою гребти, чи нічого не буде виловлювати в супі.

Справа в тому, що попереднього разу польова кухня зварила суп, в якому плавали ледь помітні дрібненькі хробачки. Ніхто їх не помітив, крім Андрія, який виловив ту приправу та тільки тоді почав їсти. Петро такого їсти не мав сили. Дуже вже бридився, незважаючи на голод. Сам же побачити хробаків не міг, бо зір мав слабкий.

Відтоді Андрій жалів товариша, не дивився зовсім на суп, а відразу ставав його їсти, щоб заспокоїти Петра і не позбавляти і так малої їжі. Тепер Савчук знову так поступив.

Хто зранку відмовився від кислої капусти – той обіду ледь дождався. Проте до ситості справа не доходила, бо пайку польова кухня завжди урізала. Молодь швидко вишкрябала свої похідні котелки, і голодними очима пожирала, як досвідчені діди неквапом, з розмовами, пережовували свою їжу.

Тепер від почуття голоду може спасти першорічників тільки сон.

Та коли то він ще буде?

Після обіду навчання по тактиці. Треба бігати по полю, удавано уникаючи вибухів. По команді "Вспишка слева!" – треба чимдуж падати вправо або навпаки, як команда подається про вибух справа.

Коли від бігу всі добряче втомилися – перейшли до копання окопів. Земля суха і тверда. Лопата ніяк не хоче її брати. Сержанти кричать на тих, хто копає помалу і не встигає за всіма сховатися в яму.

Нарешті окопи викопані. Вдається хвилин з десять посидіти в них, приємно відчувуючи прохолоду свіжовикопаної землі.

Савчук, падаючи в траву, коли нібито ховався від вибухів, встиг набити кишені щавлем. Тепер дістає його і кидає до рота. Кислий щавель приємно жується і вводить в оману живіт та мозок.

Сусід по казарменому ліжку – Ваня Жбанов, помітив, як Андрій щось жує. Ваня не вірить своїм очам, бо що тут можна жувати? Їжею ж тут і не пахне.

Андрій ділиться щавлем.

Через деякий час Жбанов з обідою заявляє Андрію:

- Навіщо ти дав мені той щавель? Від нього ще більше їсти хочеться.

- А ти жуї ще. Поки жуєш - їсти не так тягне. Хоча, може то так, тільки мені.

Після стрільби зброю належить почистити. Солдати знімають верхній одяг, щоб не замастити його, і починають ще одне довге і нудне зайняття. Автомати чистять більше години. Але скільки не чисти - все не так. Сержант оглядає зброю і наказує чистити ще і ще, бо, нібито, бачить якесь маловидиме потемніння чи нагар від пострілу.

Молодим солдатам крім своїх автоматів треба опорядити зброю дідів, що грають в цей час тихцем від командира взводу в карти.

На думку Вовковича хтось із молодих відлинював від роботи. Того він відводить в сторону і б'є по грудях. Робить це вміло. Старається влучити по металевому гудзику, який від удару впинається такою ж металевою петелькою в тіло. Удар, навіть слабкий, приносить різкий біль.

- (рос.) Все понял, салага? Тогда шуруй на место, и чтоб через пятнадцать минут сдал работу. И твой, и мой автомат должны блестеть. Второй раз напоминать не буду.

Коли почистили автомати, знову виконували вправи по команді "Льожа! Заряжай!" і знову бігали по полю, ухиляючись та тікаючи від вибухів.

Під вечір вирушили назад в казарми.

Здається, за день із солдат вичавили всі сили, але виявилось, що запаси молодого чоловічого організму є далеко більшими, ніж уявлялося.

Десять кілометрів знову частково бігли, а частково йшли швидким кроком.

Пішов дрібний дощик, який промочив наскрізь солдатське вбрання та розвіз дорогу, що стала ковзкою.

Хотілося швидше добратися до сухого приміщення і впасти на ліжку, щоб відпочити, забувшись, коротким армійським сном.

Однак не все було так просто і швидко. Треба було ще здати зброю, почистити одяг та взуття, простояти півгодини на вечірній перекличці, вислухати розпорядження на завтра.

Перед строем старшина роти оголосив наряди та покарання тим, хто на думку начальства, був недбалим в цей день.

Нарешті, відбій. Можна розслабитися. Обійняти подушку і віддатися наймилішому, що є на світі, а тим більше в солдатському житті - сну.

- (рос.) Рота-а, подъем! Строиться выходи! Быстрее, быстрее пошевеливайтесь, салаги! Шевелите ножками! - розбудили казарму крики сержантів та дідів.

Очманілі молоді солдати вскакували зі своїх ліжок. Деякі не могли прийти до тями, де вони знаходяться, але автоматично натягували мокрий одяг, онучі, чоботи, застібали на ходу гудзики та крючки і бігли в стрій.

- (рос.) Начинаем обещанный праздник - осенний вальс! - прогорлав ефрейтор Вовкович.

Невдовзі посеред казарми стояло двох'ярусне ліжка, на якому розмістилося декілька чемоданів і двоє дідів. Це дембельський вагон. Діди їдуть додому.

Щоб картина та відчуття були більш схожими на правду, п'ятеро молодих щосили хитають ліжку і голосно чухкають, мов паровоз. Один з них час від часу подає гудок. Ще п'ятеро-шестеро бігають з віниками навкруг ліжка. Це для дембелів у вікнах вагону пролітають дерева.

Декілька солдатів-новачків по черзі, парадним кроком, підходять до вимикача світла, і то вмикають, то вимикають його. Якщо вмикають, то значить потяг прибув на станцію, коли вимикають – станція закінчилася, і шлях іде через ніч, поле та ліс. Станції голосно оголошує хтось із молодих. Перш, ніж вимкнути світло, рапортують вимикачу, неначе генералові: (рос.) "Товарищ выключатель, разрешите вомкнуть ваши контакты!" Хтось із дідів подає голос: (рос.) "Разрешаю!".

Потім настає кульмінаційний момент.

Салаги починають хором співати: (рос.) "Листья желтые над городом кружатся...", беруться по двоє за руки і танцюють вальс.

Всі босі. Танці проходять на ліноліумній доріжці, що широкою полосою проходить по середині казарми. Ліноліум начищений до блиску і покритий мильною піною, аби було прикольніше і романтичніше.

Діди із замилюванням дивляться на осінній вальс, ржуть, хіхікають, підказують молодим, що треба робити.

Дійство затягується до середини ночі.

Коли нарешті знову можна лягти в ліжку, Андрій з гіркотою встигає подумати, що спати залишилось всього лиш три години, а до того, щоб стати дідом і мати в казармі необмежену влади – ще більше чотирьохсот днів.

Олександр Мінович